

VII.C.03. DE BURCHT

Bonniver duidde op zijn landkaart uit 1830 de burchttoren aan omgeven door weilanden en afgezoomd met hagen en hoogstamboomgaarden. Er lagen vijvers tussen de toren en de Melsterbeek (perceelnummers 298b, 296b en 348b), maar die zijn nu verdwenen.

De oostelijke torenhelft (naar de kerk toe) stortte in 1842 naar beneden. De herinnering aan het geraas bleef nog lang in de volksherinnering bewaard (01). De instorting gebeurde nadat werklui gepoogd hadden op het gelijkvloers een ingang te kappen.

In 1743 werd de versterking nog beschreven als: *'Ce vilage, autrefois l'une des plus considérables habitations de la Hesbaie, n'a conservé de son ancien éclat que des prodigieux amas de ruines, entre lesquelles on voit encore subsister deux tours, l'une quarrée, l'autre octogone et percéé en arcade'* (02)

Vertaling: Dit dorp, eertijds één van de meest aanzienlijke van Haspengouw, heeft van zijn oude gloriëtijd enkel een ontzaglijke hoop bouwvallen bewaard, waarbij twee torens, de ene vierkantig, de ander achthoekig en verbonden door een bogenrij'.

In 1842 werden de tot de verbeelding sprekende puinen als volgt beschreven in het kadaster (03): *'...ook vindt men nog de puinhopen van een oud kasteel voorheen toebehoorende en bewoont geweest door de Graven van Loon; dit kasteel omringd van grachten, dienende tot vesting en verdedigingsplaets ingeval van in dien tijde opkomende oorlogen en twisten tusschen de Graven van Loon en anderen'*.

In de kadasterdocumenten sprak men omstreeks 1850 over de burcht als een *'landgebouw'* en in 1913 werd het beschreven als *'en ruines'*. A.De Loe had het in 1901 over *'en un point de rares vestiges de construction'*. J. de Borchgrave d'Altena schreef in 1963 over de burcht: *'Une autre élévation près de l'église est formée du substructions; des fouilles s'imposent ici'* (04).

Vertaling: Een andere verhevenheid nabij de kerk is gevormd door ondergrondse bouwwerken; opgravingen zijn hier aangewezen.

De buurtwegenatlas uit 1846 gaf aan dat de grachten waren opgedroogd of gedempt tussen het voorhof en de mottoren en ten zuiden van de kerk (05), naar de pastorie toe.

Het primitief kadasterplan toonde in de nabijheid twee trapeziumvormige omgrachte percelen. Eén lag noordelijk van de burchttoren, was bouwland, eigendom van burgemeester Lambert Monville, en werd vanaf 1886 niet meer als omgracht beschouwd.

Een duifhuis, over de ringgracht gebouwd aan de kant van de pastorie, werd op last van pastoor Petrus Dols, enige tijd voor 1900 afgebroken. De kadastrale legger 212 gaf 1913 op als jaar van afbraak (06). Ten zuiden van dit perceel bevond zich een trapeziumvormige vijver, eigendom van de Tongerse familie Verstrate (06). De documenten Van der Maelen uit circa 1845 gaven geen duidelijke verschillen met de vorige kaarten. Stafkaarten uit 1849 wezen voor het eerst op boomgroei op de burchtheuvel zelf.

De motte, aan haar lot overgelaten, werd nog alleen bezocht door toevallige wandelaars en ravottende jeugd. Stilaan ontstond er een spontane begroeiing. De Melster- en de Hoogbeek vloeiden in een dubbele bedding op 60 m ten westen van de burcht (07).

Ludovicus-Godefroid de Stappers, heer van Brustem, en in de Hollandse periode schout-burgemeester, had het burchtcomplex samen met het waterkasteel in zijn bezit. Hij werd in 1846 opgevolgd door jonkheer Willem-Peter-Jozef de Stappers (08), gehuwd met jonkvrouw Marie-Thérèse-Flora de Menten de Horne. Deze kwam te Brustem wonen maar verkocht zijn nieuwe bezittingen een jaar later aan Karel-Lambert-Balthazar de Pitteurs-Hiegaerts (09), volksvertegenwoordiger en burgemeester van Ordingen. De verkoopakte (10) werd getekend op 27 sept. 1847 voor notaris Van Ham, die in een hoekhuis op de Varkensmarkt te St-Truiden woonde. Zo bezat deze Ordingse baron haast 90 ha grond te Brustem.

Na een verdeling in 1868 kwam burcht en waterkasteel toe aan de tweede zoon Ernest, baron de Pitteurs-Hiegaerts, gehuwd met zijn nicht Laure de Pitteurs-Hiegaerts (09). Hij was van 1872 tot 1903 burgemeester van Brustem.

Documenten uit 1880 toonden de pastorie met weide, de verhoogde voormotte (perceel 336b), de wal en een hoogstamboomgaard, nu als kerkhof (perceel 332c) gebruikt. In een archeologisch bericht uit 1901 wees men op de resten van toegangsgebouwen tot de voormotte die toen pas enkele jaren verdwenen waren (11).

De burcht werd op 28 juli 1905 na de dood van de baron-burgemeester Ernest de Pitteurs-Hiegaerts op het Vredegerecht verkocht. De verkoop werd aangekondigd in '*Gazette van Sint-Truiden*' op 18 juni 1905. De nieuwe eigenares werd de schoonzuster, barones Marie-Isabelle-Thérèse-Ghislaine de Car- tier d'Yve, rentenierster uit Ordingen en weduwe van wijlen baron Leon-Karel-Georges-Louis-Marie de Pitteurs-Hiegaerts (09).

Heel wat eeuwen zag de oude burcht voorbijglijden langs zijn gebarsten stenen. Van een ongenaakbare versterking werd hij een gehandicapte torenhelpt, die alleen gedoogd werd wegens zijn eerbiedwaardige leeftijd. In al die tijd had de stoere burchttoren vanop zijn uitkijkpost een zicht op het dorp. On- getwijfeld zag hij veel ellende, oorlog en geweld en soms een voorbijgaande vreugde. Grote en merkwaardige gebeurtenissen hebben plaats gehad aan zijn voeten. Eeuwenlang merkte hoe elke zon- en feestdag enkele tientallen grondbezitters in en uit de kerk stapten en van uit de hoogte neerkeken op honderden boeren en dagloners, die onderdanig moesten buigen en knikken met de muts in de hand. Borelingen werden naar de doopvont gebracht, communicanten gevierd, huwelijken gesloten maar ook jonge en oudere dorpelingen begraven. De aarde die hem torst, het dorp waartoe hij behoort, beide zijn onophoudelijk veranderd en zullen blijven veranderen.

- 01.-Burchtwacht Brustem, folder, 1988.
-Driesen Willem.-'Brustem, grensburcht en Loonse vrijheid', 1988, blz.26.
- 02.-de Saumery L.-'Les délices du pais de Liège ou description des monumens sacrés et profanes', deel 3, 1743, Luik, blz. 372-373.
- 03.-Bewaring van het kadaster te Hasselt-St-Truiden, 11e afdeling: Brustem, document nr.5.
- 04.-de Borchgrave d'Altena J.-'Notes pour servir à l'étude des oeuvres d'art du Limbourg', in: Bull. de la Soc. d'Art et d'Histoire du Diocèse de Liège, deel 43, 1963, blz.97-98.
- 05.-Provinciaal Archief Hasselt.-'Atlas des communications vicinales de la commune de Brusthem', 31 juli 1846.
- 06.-Driesen Willem.-a.w., blz.26.
- 07.-Bewaring van het kadaster te Hasselt-St-Truiden, 11e afdeling: Brustem, primitief percelenplan, 1841.
- 08.-de Stappers Willen-Peter-Jozef.- °Hasselt 1809.
-huwde op 07.07.1841 met Marie-Thérèse-Flora de Menten de Horne, °ST.1818-+ST.15.03.1851, d.v. ridder Jean-Théodore-Ferdinand-Leopold de Menten de Horne en Marie-Françoise-Frédérique de Stappers, °ST.03.02.1790.
-vader van:
-Marie-Louise-Guilhelmine-Bertha, °Ramet 21.04.1842-+Br.27.02.1847.
-Claire-Marie-Leopoldine-Wilhelmine-Hermine, °Fôrêt-sur-Vesdre 03.01.1844-+Kortessem 05.09.1874 (x 25.04.1868 baron Arthur-Adrien-Albert de Heusch, °1841-+1893).
-Marie-Leontine-Wilhelmine, °Luik, 1844-+ST.18.03.1851 (7j).
-Marie-Guillaume-Eugène-Robert-Louis, °Br.16.03.1846.
-Maria-Josephina-Guilhelmina, Br.°18.05.1847.
-in 1845-47 woonden zij op het kasteel te Brustem.
-het gezin ging te St-Truiden wonen: St-Gangulphus 160.
- 09.-de Pitteurs-Hiegaerts Karel-Lambert-Balthazar, baron. °1797-+1862.
-z.v. Jean-Théodore-Balthazar de Pitteurs-Hiegaerts, ST.°1755 +31.12.1807 (vermoord), en Christine-Josephine Colen van Kiesekom, die op het Speelhof woonden.
-gehuwd in 1829 met Marie-Henriette van Houtem-Swendel, +Ord. 15.05.1841.
-vader van 4 kinderen:
-Leon-Karel-Georges-Louis-Marie, Ord.°1833-+1902 (x Marie-Isabelle-Thérèse-Ghislaine de Cartier d'Yve).
-Théodore-Ernest-Louis-Ignace, °Ord. 13.02.1835-+Brussel 22.11.1903 (x Elise-Hortense-Felicie-Laure de Pitteurs-Hiegaerts, °ST.02.04.1838-+1906, d.v. baron Antoine-Joseph-Theodore de Pitteurs-Hiegaerts en Marie-Louise-Laure-Henriette de Pitteurs, °Luik 1803-+ST.10.04.1838, die op Speelhof woonden).
-Germaine-Sophie-Joséphine-Henriette, Ord.°07.11.1832-+10.

09.1859 (x 1855 Henri-Theodore-Jules de Pitteurs-Hiegaerts, ST.°27.01.1834-+29.12.1917, gouverneur van Limburg, z.v. Antoine-Joseph-Theodore de Pitteurs-Hiegaerts en Marie-Louise-Laure-Henriette de Pitteurs, °1803-+1838.

-Armand-Louis-Marie-Theodore, °Ord.10.08.1837.

-burgemeester van Ordingen en volksvertegenwoordiger.

10.-Bewaring van het kadaster te Hasselt-St-Truiden, 11e afdeling: Brustem, document nr.212. Kadastrale legger, 1845 e.v. (art. nrs.33, 86, 89, 491, 1205, 1675) en document nr.223.

11.-De Loe A.-'Rapport sur les recherches et les fouilles exécutées par la Société pendant l'exercice de 1901'.- "La "Tombe" à Brusthem", in: Annales de la Société Royale d'Archéologie de Bruxelles, deel 16, 1902, blz.13-14.